

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Mikkonen, Simo

Title: Kylmä sota osoitti kulttuuriyhteyksien merkityksen totalitarismin vastustamisessa : siksi Venäjän pakotteet tulisi rajata politiikan ja talouden piiriin

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2022

Rights: CC BY-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Mikkonen, S. (2022, 5.4.2022). Kylmä sota osoitti kulttuuriyhteyksien merkityksen totalitarismin vastustamisessa : siksi Venäjän pakotteet tulisi rajata politiikan ja talouden piiriin. MustRead. <https://www.mustread.fi/artikkelit/kylma-sota-osoitti-kulttuuriyhteyksien-merkityksen-totalitarismin-vastustamisessa-siksi-venajan-pakotteet-tulisi-rajata-politiikan-ja-talouden-piiriin/>

AKATEMIA, UKRAINAN SOTA

Kylmä sota osoitti kulttuuriyhteyksien merkityksen totalitarismin vastustamisessa – siksi Venäjän pakotteet tulisi rajata politiikan ja talouden piiriin

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on kiihdyttänyt vuonna 2014 alkaneita puheita uudesta kylmästä sodasta. Lännen ja Venäjän nykyinen vastakkainasettelu muistuttaa kylmää sotaa, mutta siinä on myös merkittäviä eroja. Kylmän sodan kokemukset osoittavat, että kulttuurisuhteet Venäjään lisäävät ihmisten ymmärrystä sodan todellisesta luonteesta ja tukevat hallinnonvastaista oppositiota, kirjoittaa Venäjän historian dosentti Simo Mikkonen. VAPAA LUKUOIKEUS

Simo Mikkonen Jyväskylän yliopisto 5.4. 8:12

Yliopistotutkija Simo Mikkosen mukaan kulttuurisuhteiden ylläpitäminen Putinin Venäjään voi lyhentää nykyisen hallinnon elinikää.

Kuva: Jyväskylän yliopisto

Kylmän sodan tutkimus voi auttaa ymmärtämään Venäjän ja lännen kasvavaa vastakkainasettelua, mutta kylmästä sodasta puhuminen voi johtaa myös harhaan. Venäjä ei ole Neuvostoliitto, vaikka Putinin lähipiiri haikaileekin menetetyn suurvalta-ajan perään. Venäjä rakentuu tyystin toisenlaiselle aatteelliselle pohjalle kuin Neuvostoliitto.

Kylmänä sotana tunnettu länsimaiden ja Neuvostoliiton vastakkainasettelu perustui ja sitä ylläpiti kaksi vastakkaista ideologiaa. Neuvostoliitto oli rakennettu kommunistisen ideologian ja sen levittämisen varaan. Neuvostoliiton perimmäisenä tavoitteena oli saada aikaan maailmanvallankumous ja sen toimia ohjanneet motiivit kiertyivät tämän tavoitteen ympärille.

Neuvostoliitossa kaiken toiminnan piti olla ideologisesti perusteltavissa. Ideologia myös ohjasi toimintaa siten, että saman ideologian jakavat valtiot, organisaatiot ja ryhmät olivat erityisasemassa toiminnan suunnittelussa. Länsimaiden kanssa muutoin varovainen Neuvostoliitto käytti usein kommunisteja ja vasemmistolaisia järjestöjä tavoitteidensa saavuttamiseen.

Autoritäärisyys ei tarjoa arvoja

Neuvostoliiton ideologia vetosi erityisesti köyhiin, sorrettuihin ja niihin, jotka halusivat tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Venäjän tapauksessa näin ei ole. Maan toiminta perustuu valtapolitiikkaan, Venäjän johtavien ryhmien etujen ajamiseen ja näkemykseen, jonka mukaan kansainväliset suhteet ovat lopulta nollasummapeliä, jossa vain vahvimmat pärjäävät.

Venäjä on autoritäärinen yhteiskunta, mutta autoritäärisyys ei ole ideologia, eikä se tarjoa arvoja, jotka olisivat vaihtoehto demokratialle. Juuri tästä syystä autoritäärisille yhteiskunnille, kuten Putinin Venäjälle, on tärkeää säilyttää demokratian ja vapaan tiedonvälityksen illuusio. Toiminnan täytyy näyttää siltä, että maan johto ajaa kansan etua.

Putinin Venäjä rakentuu vahvasti venäläisen patriotismin ja sitä palvelevan populistisen konservatismiin ympärille. Se kokee taistelevansa muun muassa liberalismia, monikulttuurisuutta sekä seksuaalivähemmistöjen oikeuksia vastaan, joita se pitää länsimaiden rappiota ilmentävinä länsimaisina arvoina.

Tästä syystä Putin on myös tullut niin hyvin toimeen länsimaiden oikeistopopulistien kanssa. Ennen kaikkea Putin kuitenkin pyrkii vetoamaan venäläisiin, ei vain Venäjällä, vaan myös sen lähialueilla. Viesti näyttää kuitenkin vetoavan huonosti. Edes Venäjään lähtökohtaisen positiivisesti suhtautuva venäjänkielinen väestö ei koe tarvetta tulla Venäjän sotilaiden vapauttamiksi.

Mediatodellisuuksien jakautuminen

Keskeinen yhtymäkohta kylmän sodan vuosiin löytyy mediaympäristöstä. Putinin lähipiirin keskeisenä pyrkimyksenä on eristää Venäjä muusta maailmasta, ja luoda kupla, joka elää omassa tiedonvälityksen todellisuudessa ja on mahdollisimman immuuni ulkomaailman vaikutukselle.

Venäjä muistuttaa enenevässä määrin Neuvostoliittoa, jossa mediat olivat valtion tiukassa kontrollissa. Kuluneen vuosituhannen aikana Venäjän valtio on tuhonnut vapaan tiedonvälityksen ja ottanut kaikki keskeiset mediat kontrolliinsa. Venäjän valtion ongelmana ovat enää lähinnä ulkomaiset toimijat sekä sosiaalinen media, sillä niiden kautta Venäjälle leviää Kremlin näkökulmasta epämiellyttävää tietoa, joka saattaisi haastaa sen kansalaisilleen syöttämän narratiivin.

Verkottuneessa maailmassa näiden kanavien hiljentäminen on ollut erittäin vaikeaa. Yli kaksi vuotta jatkunut koronapandemia rajoitti venäläisten yhteyksiä ulkomaailmaan, mutta vasta Venäjän hyökkäys Ukrainaan on mahdollistanut sosiaalisen median ja ulkomaisten medioiden toiminnan voimakkaan rajoittamisen. Tilanne alkaa selvästi muistuttaa kylmää sotaa, jolloin mediatodellisuus oli voimakkaan kahtiajakautunut.

Eristetty ja valtion kontrolloima mediatodellisuus on keskeinen väline länsivastaisen ja venäläis-patrioottisen ilmapiiirin luomisessa. Venäjällä on jo vuosia rakennettu omaa tulkintaa maailmanpolitiikasta, historiasta ja naapurimaiden kehityksestä.

Toiminta on kiihtynyt Putinin kolmannen presidenttikauden alusta vuodesta 2012 alkaen. Hyvä esimerkki on vuonna 2012 perustettu Venäjän sotahistoriallinen yhdistys, jolla on ollut keskeinen asema Putinin historiakäsityksen toteuttamisessa ja levittämisessä. Seuran perustaja ja johtaja on Putinin työtoveri, silloinen kulttuuriministeri **Vladimir Medinski**.

Yli 5 miljoonan euron vuosibudjetilla toimiva seura järjestää patrioottisia nuorten leirejä, pystyttää Venäjän sotilashistoriaa ylistäviä muistomerkkejä ja osallistuu koulujen historianopetuksen muokkaamiseen. Valtion mediakontrolli takaa sille näkyvyyden, joka tieteelliseltä historiantutkimukselta evätään.

Uusi rautaesirippu?

Länsimaiden intuitiivinen reaktio hyökkäyssotaan Ukrainassa on ollut katkaista kaikki yhteydet Venäjälle. Talouspakotteet ovat saaneet eniten huomioita, mutta samalla on estetty venäläisten tiedemiesten ja kulttuurin edustajien vierailut länteen ja yhteistyö länsimaiden kanssa. Tarkoitus on hyvä ja näennäisesti palvelee samaa tarkoitusta kuin talouspakotteiden asettaminen.

Kulttuuriyhteyksien katkaiseminen on kuitenkin suurempi haitta länsimaille kuin Putinille. Katkaisemalla yhteydet eristetään Venäjän älymystö, intelligentsia, eli juuri ne henkilöt, jotka suhtautuvat Putiniin kriittisimmin ja jotka potentiaalisesti voivat vaikuttaa, levittää tietoa ja tuoda esiin länsimaista näkökulmaa Venäjällä. Myös tässä yhteys kylmään sotaan on ilmeinen.

Kylmä sota hahmotetaan tyypillisesti rautaesiripun käsitteen kautta. Ison-Britannian pääministeri **Winston Churchill** käytti vuoden 1946 puheessaan käsitettä rautaesiripusta, joka jakoi Euroopan kahteen leiriin ja esti näiden välisen vuorovaikutuksen. Käsite on kuitenkin siinä mielessä harhaanjohtava, että Neuvostoliitto oli ennen toista maailmansotaa paljon eristyneempi muusta maailmasta kuin sen jälkeen.

Stalinin aikana 1920-luvun lopulta lähtien Neuvostoliitto pyrki eristäytymään ulkomaailmasta mahdollisimman tehokkaasti. Valtio rajoitti ihmisten liikkuvuutta, katkaisi heidän yhteytensä ulkomaisiin medioihin, sensuroi tiedonvälitystä ja yritti kasvattaa kansalaisista neuvostopatriotteja. Ulkomaailmasta luotiin vihamielinen kuva ja Neuvostoliitosta sivistyneen maailman ainoa toivo. Näitä tavoitteita tuettiin historiankirjoituksen, elokuvien, koordinoitun tiedonvälityksen ja kontrolloidun kasvatuksen avulla.

Tämä toiminta jatkui myös toisen maailmansodan jälkeen kylmän sodan käynnistyttyä ja laajeni kattamaan miehitettyt alueet itäisessä Keski-Euroopassa. Tiukka kahtiajako kuitenkin murtui Stalinin kuoleman (1953) jälkeen. Erityisesti itäisen Keski-Euroopan maat, mutta myös Neuvostoliitto, ryhtyivät palauttamaan yhteyksiä länteen.

Toiminta oli ideologisesti perusteltua, koska kulttuurivaihdolla pyrittiin osoittamaan neuvostojärjestelmän ylivoimaisuus niin kulttuurin, tieteen kuin urheilunkin saralla. Samalla itäblokin maat kuitenkin avautuivat myös ulkopuoliselle vaikutteille.

Kulttuurivaihto rautaesiripun murtajana

Länsimailla meni aikaa ymmärtää kulttuurivaihdon laajempi merkitys. Kulttuurivaihdolla ei ollut välittömiä seurauksia, mutta pitkällä tähtäimellä sillä oli kiistaton vaikutus Neuvostoliiton älymystön näkemyksiin ja asenteisiin. Erityisesti Yhdysvallat oli aluksi varovainen. Yhdysvaltojen hallitus pelkäsi, että osa vierailijoista olisi Neuvostoliiton lähettämiä vakoilijoita. Pian hyödyt kuitenkin ymmärrettiin mahdollisia haittoja suuremmiksi.

Kun länsimaat suostuivat kulttuurivaihtoon ja neuvostoliittolaisia matkusti länteen, näille tarjoutui mahdollisuus verrata Kremlin heille syöttämää kuvaa lännestä omiin havaintoihinsa. Luonnollisten kohtaamisten kautta saatuja havaintoja oli vaikeaa torjua lännen propagandana. Palattuaan Neuvostoliittoon kulttuurielämän ja urheilun edustajat jakoivat kokemuksiaan eteenpäin, vaikkakin harvoin julkisesti.

Kulttuurivaihdolla, kuten opiskelijavaihdolla, taiteilijavierailuilla, ystävyyskaupunkikontakteilla ja kansalaisjärjestöjen yhteyksillä oli merkittävä vaikutus siihen, että kylmä sota loppujen lopuksi päättyi rauhanomaisesti.

Neuvostoliiton kansalaisten tyytymättömyys oman maansa taloudelliseen tilanteeseen ei olisi kasvanut niin suureksi, ellei heillä olisi ollut käsitystä siitä, miten pahasti Neuvostoliitossa oli jääty jälkeen länsimaiden elintasosta.

Nykytilanteen näkeminen kylmänä sotana johtaa helposti ajatukseen Venäjän eristämisestä. Kulttuuriboikotit ja täydellinen eristäminen palvelevat kuitenkin ensisijaisesti Putinia ja tämän lähipiiriä, jotka väittävät venäläisille, että länsi on vihollinen, joka on jo pitkään pyrkinyt eristämään Venäjän ja tavoittelee Venäjän hävitystä.

Muutos lähtee Venäjän sisältä

Tässä tilanteessa pakotteet tulisi suunnata ennen kaikkea Putinin lähipiiriin sekä häntä avoimesti tukevaan poliittiseen ja bisneseliittiin. Katkaisemalla taloudelliset ja poliittiset yhteydet osoitamme, että nykytoimilla on seurauksensa. Jos sen lisäksi katkaisemme myös kulttuurikontaktit ja akateemiset yhteydet, helpotamme Putinin työtä ja vahingoitamme niitä piirejä, joissa Putinin vastustus on voimakkainta. Tässä tilanteessa tiedonkulkua ja henkilötason yhteyksiä tulisi ruokkia kaikin mahdollisin tavoin.

On vaikea arvioida, miten Venäjän tilanne kehittyy. Selvää kuitenkin on, että muutoksen on lähdettävä Venäjän sisältä käsin. Tämä ei tarkoita, etteikö muutosta voisi tukea myös ulkopuolelta pitämällä yllä niitä yhteyksiä, jotka eivät auta Venäjää taloudellisesti, mutta tarjoavat Venäjän hauraalle kansalaisyhteiskunnalle ja älymystölle tietoa lännestä.

Tämän osoittaa myös kylmä sota, jolloin kulttuuriyhteyksiä viljeltiin aktiivisesti politiikasta huolimatta. Ukrainan sodan riehuessa on naiivia vaatia venäläisiltä taiteilijoilta tai akateemikoilta Putinin hallinnon julkista tuomitsemista ehtona vaikkapa konsertoimiselle. Julkinen tuomitseminen johtaisi vähintään sakkorangaistuksiin, mahdollisesti vankeustuomioon ja joka tapauksessa huomattaviin ongelmiin. Parhaimmillaan yhteyksien ylläpitämisellä saadaan aikaiseksi halkeamia Putinin rakentamaan, näennäisen vaikeasti läpäistävään tiedonvälityksen muuriin.

*Kuva:
Jyväskylän yliopisto*

Simo Mikkonen

Simo Mikkonen työskentelee yliopistotutkijana Jyväskylän yliopistossa. Hän on Venäjän historian dosentti, joka tutkii erityisesti kylmää sotaa, Neuvostoliittoa, sekä historian oppimista ja opetusta.

Tämän sisällön mahdollistaa Jyväskylän yliopisto.
Journalistinen päätösvalta on MustReadin toimituksella.

Tämä artikkeli on julkaistu Creative Commons CC BY-ND 4.0 -lisenssillä.

Tutustu muihin vapaan lukuoikeuden Akatemia-artikkeleihin

Piditkö artikkelista?

**REKISTERÖIDY JA KOKEILE MUSTREADIA
14 PÄIVÄÄ MAKSUTTA**

Keskustelu

Tätä juttua ei ole vielä kommentoitu.

© Toinen Aatos 2022